

Sakkyndighet i barnevernsaker: metodebruk, rettssikkerhet og menneskerettigheter

Joar Tranøys foredrag ved NKMR:s jubileumssymposium på Verldskulturmuseet i Göteborg den 17 juni 2006

Nøytrale og habile sakkyndige?

På bakgrunn av kritikken mot psykologisk sakkyndige i barnevernsaker nedsatte Helse- og omsorgsminister Sylvia Brustad i samråd med justisminister Knut Storberget en arbeidsgruppe ("Sakkyndighetsutvalget") som skulle gjennomgå systemet med sakkyndige i justissektoren. 28.mars 2006 forelå en rapport fra Barne- og likestillingsdepartementet. I følge pressemeldingen fra departementet har sakkyndighetsutvalget foreslått å etablere en *"Barnesakkyndig kommisjon"* etter modell av Den rettsmedisinske kommisjon *"der alle rapporter fra sakkyndige i barnevernsaker skal rutinemessig sendes til kommisjonene for vurdering før de benyttes for en endelig avgjørelse- både i forvaltningen og domstolen. Utvalget foreslo i tillegg endringer i barnevernloven og tilhørende retningslinjer."*

Er det grunn til å stole på at en slik kommisjon vil kvalitetssikre sakkyndige utredninger?

Utvalg av sakkyndige utredninger i perioden 2000-2004 (n=37)

Mitt utvalg til undersøkelse av metodebruk omfatter 37 saker som ble prøvet i fylkesnemnda. Resultatet var vedtak om omsorgsovertakelse i alle sakene. I alt 21 psykologisk sakkyndige var fordelt på de 37 sakene: En psykolog utredet tilsammen i 5 saker, to psykologer utredet tre saker hver (6), åtte psykologer utredet to saker hver (16) og ti psykologer utredet sak hver (10).

19 av fylkesnemndssakene ble seinere prøvet i tingretten i løpet av perioden 2000-2004. I en av sakene ble omsorgsovertakelsen opphevet. Vedtaket var forøvrig i samsvar med nyoppnevnt psykologisk sakkyndig. 12 av de 19 "tingrettssakene" er prøvet i lagmannsretten hvor en av sakene også omsorgsovertakelse ble opphevet i overensstemmelse med ny psykologisk oppnevnt sakkyndig. Er det mulig å vite i hvilken grad utvalget av 37 saker vedrørende omsorgsovertakelse er representativitet for slike saker generelt?

Sakene er ikke tilfeldig utvalgt. Foreldre selv tok kontakt med meg for å presentere sin sak. En slik henvendelse basert på frivillighet tilsier at de neppe er

representative for gruppen foreldre som har vært gjenstand for vurdering for om deres omsorgsevne var tilstrekkelig til å ta hånd om deres barn i nåtid og framtid. Det at informantene selv har selv tatt initiativ overfor forfatteren i forbindelse med sin sak gjør at de sannsynligvis representerer en såkalt undergruppe blant biologiske foreldre som er frattatt omsorgen for sine barn. En slik sannsynlig skjevhet er lite relevant for undersøkelsens problemstilling - der fokus er gransking av metodebruk i psykologers utredninger.

Men hva med de psykologisk sakkyndige? Er de 21 psykologer som utførte de 37 sakkyndighetsrapportene representative for psykologer som blir utvalgt til sakkyndighetsarbeid i barnevernsaker og som påtar seg dette arbeidet?

Felles for de fleste psykologisk sakkyndige er at de bygger mer eller mindre på barnevernets dokumenter. Informanter som arbeidsgivere, kolleger, naboer, slekt som imange tilfeller gir et mer positivt bilde forelderens omsorgsevne/omsorgskompetanse utelukkes av de rettsoppnevnte psykologer.

Det følgende presenterer hovedfunn i undersøkelsen med eksempler på ulike typer metodebruk og metodefeil.

Mangelfull dokumentasjon på omsorgssvikt

I de 37 utredningene som anbefalte omsorgsovertakelse var 9 basert på en ingen - annen - utveg konklusjon. I fem av de ni utredningene manglet klare beskrivelser og vurderinger av hva som utgjorde selve omsorgssvikten, det vil si hva som gjorde at barna var i en omsorgssituasjon som var utilfredstillende eller uforsvarlig. Det manglet konkret påvisning hvilke belastninger barna utsettes for som gjør at det defineres som omsorgssvikt. Det er i få tilfeller (registrert to utredninger) hvilke behov barna trenger å få tilfredstilt og hvilke ressurser som finnes hos barna og deres familie med nettverk.

Patologisering av foreldre

24 utredninger inneholdt beskrivelser av psykiske personlighetsavvik hos foreldrene. I tillegg var konklusjonen i 3 utredninger basert på beskrivelser av kognitive vansker- Moderat/ lettere utviklingshemning primært. Intelligenstesten WAIS var hovedkilden i disse utredningene. Patologiske beskrivelser var et av hovedpremissene for fylkesnemndas beslutning om omsorgsovertakelse i 15 saker. Påvisninger av psykisk sykdom/lidelse etter standardiserte kriterier manglet i 7 utredninger. Forsøk på alternative forklaringer og fokus på kontekstuelle sammenhenger manglet i 11 utredninger. I forsøk på å beskrive personpatologi

mangler undersøkelse av opplysninger/observasjonsdata fra ulike kontekster. Datagrunnlaget for diagnosen var svært mangelfull. Hovedkilden var referanse til psykolog/psykiater. Kun i 5 tilfeller hadde disse satt en psykiatrisk diagnose. Rapportene er for øvrig preget av mangelfull undersøkelse av omsorgskompetanse basert på observasjonsdata.

Tendensiøse framstillinger er et gjennomgående trekk i utredningene. Et eksempel er hva mor Anne gjennomgikk. I sakkyndiges rapport refereres ukritisk til barnevernets rapport: "*Det bygget seg etter hvert opp konflikter med barnehagen. Per ble tatt ut av barnehagen etter 1 mnd.*" Utsagnet står løsrevet uten opplysning om videre sammenheng. I stedet gjentar den sakkyndige psykolog at mor var konfliktskaper ved å uttale i neste avsnitt: "*Her bygget det seg igjen opp store konflikter.*"

I følge mor var barnehagetilbudet til Per direkte uforsvarlig. Dette opplyste hun sakkyndige psykolog om. Mors opplysning ble ikke omtalt i rapporten. Psykologen undersøkte ikke at det var flere foreldre som valgte å ta ut barna fra barnehagen grunnet sanitære forhold. Mor kontaktet også den sakkyndige psykologen for å meddele før den sakkyndige undersøkelsen var avsluttet. Barnehagen ble midlertidig stengt før rettsforhandlingene. Ingen av disse faktiske opplysninger ble vurdert av psykologen eller belyst i saken for fylkesnemnda.

Mor hadde anmeldt naboen for husbråk. Dette ble framstilt slik av den sakkyndige psykolog: "*Her bygget det seg igjen opp store konflikter. Mor fikk etter en tid egen leilighet i Ekornvegen. Hun opplevde at hun ikke fikk fred for naboen. Hun opplevde at de forfulgte henne og ville ødelegge for henne. Hun anmeldte dem til politiet i (...).*"

Den sakkyndige psykolog beskriver anmeldelsen som utslag av overdreven mistenksomhet. I følge mor hadde naboen alvorlig rusproblem. Hun ble redd for sin sønn. Mor benekter at hun har uttalt at hun følte seg forfulgt, men erkjenner at hun fortalte den sakkyndige psykolog at hun var redd naboen ville ødelegge for sønnen hennes.

Den sakkyndige psykolog fastslo at mor led av en psykose- det vil si at hun hadde realitetsbrist, vrangforestillinger og manglende sykdomsinnsikt. Hovedkilden til framstillingen av mor som psykotisk person var basert på intervju med spesialist i klinisk psykologi. Kilden er her *annenhånds* siden referansen til spesialisten ikke er gjengivelse fra uttalelser fra han selv, men fra sakkyndige som gir sitt eget referat fra samtale med spesialisten: "*N.N. har opplevde henne som (...) Han opplever henne klart som paranoid (...) N.N. opplever at hennes realitetsbrist.*" Disse spekulasjoner gjenstas i utredningen i avslutningen før konklusjon, der det heter: "

ut fra egen samtaler med mor, opplysninger i saksdokumenter og samtale med psykolog N.N. vurderes N.N.(forfatteres kommentar: dvs.mor) i dag å lide av alvorlig paranoia. Denne paranoiaen har utviklet seg gjennom lengre tid, dette gjør prosessen mindre gunstig(...) Den sakkyndige legger videre til:" Rent diagnostisk kan hørselshallusinasjoner tyde på en utvikling i mer schizofren retning. Etter gjeldende diagnoseliste fra psykiske lidelser ICD-10 nytter man vanligvis ikke paranoiadiagnosen når hørselshallusinasjonene blir mer fremtredende. Det er da mer aktuelt å vurdere former fra schizofreni."

Den sakkyndige redegjorde ikke for diagnosegrunnlaget. Det er ikke redegjort for påvisning av realitetsbrist, vrangforestillinger, manglende sykdomsinnsikt og funksjonssvikt. Intet symptom er isolert sett nok kvalifikasjonsgrunnlag for en bestemt psykosediagnose. De viktigste kriterier for en psykose er forstyrrelser i realitetsoppfatning og innsikt (se for eksempel Retterstøl 1999).

Mangelfull begrepsavklaring

Mangelfull redegjørelse for bruk av sentrale begreper er registrert i 14 utredninger. Enkelte begrep er hyppigere brukt i disse 14 utredningene. Det er begreper som ikke presiseres. De gjentaes i samme sak flere ganger. Slike gjentakelser kan føre til at begrepene blir tatt for gitt som en sannhet eller et faktum. Begrepet omsorg er eksempel på et slikt begrep. Omsorgsbegrepet kan forståes svært ulikt (Alvsvåg og Gjengedal 2000). Barns og voksnes tilsynelatende like atferdsmønstre kan ha svært ulike konsekvenser for barna og familien som helhet. Når det for eksempel påstås at "*Far har ingen innlevelsesevne*" og "*far ser ikke behovene til barna og ønsker ikke å gå inn i det heller*" så blir det nødvendig å spørre: I forhold til hva? I hvilke sammenhenger og i hvilket omfang? Hvilke konsekvenser får dette for barna?

Manglende kildekritikk

Manglende kildekritikk forekom i 32 av de 37 utredningene. Metodefeilen var av ulik karakter og omfang. Et trekk ved sakkyndiges utredninger er mangelen på kildekritikk i forhold til innhentede opplysninger fra Barnevernet(BV).

Konklusjonene i 18 sakkyndige utredninger henviste til annenhånds-opplysninger innhentet fra barnevernets rapporter. I 16 sakkyndige utredninger forekom opplysninger som var basert på sladder og rykter "bekymrings-meldinger." Ikke-kontrollerte opplysninger er gjengitt ukritisk som faktum i 18 saker. Et eksempel er blanding av upåviselige påstander og sladder: "*Britt Bakken, samboer til fars søskenbarn, har observert at mor har klemte hånden til Tea rundt en kaktus. Når barnet puttet fingrene i munnen, tok hun fingrene i sin munn og bet. Hun observerte at barna hadde blåmerker. Mor skal også ha kløpet barna så de begynte*

å gråte. Slektninger til far har også opplyst at hun skal ha knipset et av barna på munnen fordi det lente munnen inntil bordet. Den (...) kom det inn en anonym melding om at mor hadde slått Tea i ansiktet på badestranden for en tid siden. Det var også mye roping og kjefting fra foreldrene på begge barna."

Mor benekter i intervju med forfatteren at hun skal ha kløpet og knipset barna. Mor påstår videre at kaktusepisoden gjaldt et uhell der Tea selv av nysgjerrighet hadde tatt bort i kaktus og stukket seg. Mors opplysninger kan verken bekreftes eller avkreftes fra andre kilder. Det hører med til alminnelighet saklighet at ulike parter oppfatninger og framstillinger av hendelsesforløp opplyses. Dette er ikke gjort i dette tilfelle og heller ikke i 15 andre saker.

Kildekritikk overfor barnevernets informanter er ikke utøvet. Opplysninger basert på intervju med advokat og biologiske foreldre viser at fars familie var svært negativ til barnas mor. Sakkyndig psykolog har ikke vurdert bakenforliggende grunner(motiv) til den informasjonen som ble gitt til barnevernet.

Det er vanlig i utredningene å referere til det som angivelig er opplyst fra andre instanser: *"Flere instanser har påpekt at det virker som om foreldrene har liten forståelse for barns behov og problemer."* I slike tilfeller vises det først og fremst til BVsrapporter som igjen direkte og indirekte refererte til BUP og PPT. En kildekritisk-stikk-kontroll at 10 tilfeldige rapporter viser at sakkyndige psykologer sannsynlig bygger på sviktende grunnlag ved å bygge barnevernets rapporter. Et av eksemplene gjaldt en mindreårig gutt midlertidig plassert på et barnehjem. Den sakkyndige psykolog innleder sin utredning med følgende: *"Undertegende har hatt samtaler med personalet ved N.N. barnehjem og tatt del i personalets vurderinger og refleksjoner. Sakkyndige finner at gutten har hatt stor framgang i funksjon både sosialt og emosjonelt etter at han kom til barnehjemmet."* Det var ikke konkretisert i utredningen hva framgangen betød i- kun henvisning til at gutten var "grei."

I 4 av de 10 utredningene var ikke det ikke tilfredstillende samsvar mellom hva som var framstilt som opplysning av barnevernet med hensvisning til BUP og PPT og hva som faktisk stod i rapportene til BUP og PPT.

Dekontekstualisering

Dekontekstualisering forekom i 28 av 37 utredningene. Dekontekstualisering dreier seg blant annet om å underslå opplysninger fra situasjoner i forhold til personbeskrivelser. Det er ikke saklig å beskrive en person som for eksempel aggressiv (aggressiv person) hvis tilfelle er at den samme person er registrert som aggressiv i noen tilfeller og i mange andre tilfeller ikke. Dekontekstualisering kan

og forekomme når sakkyndige tar deler av en tekst eller handling ut av sin sammenheng og dermed hindrer leseren i å forstå sammenhengen. Dette gjør det umulig for domstoler og andre å vite hva som ligger bak et utsagn eller en handling. Slik dekontekstualisering er i realiteten uakseptabelt både etisk og faglig. Denne type feil gjør rapportene verdiløse som faglige dokumenter.

Et utsagn er alltid situasjonsbetinget. Dersom situasjonene/konteksten skrelles vekk, kan beskrivelsen få en forvrengt mening for leseren. Dekontekstualisert informasjon kan lede til feilaktige tolkninger og vurderinger. En type dekontekstualisering gjaldt bruk av tilgjengelig informasjon fra Barnevernets rapporter. I en av disse utredningene ble det vist til en barnevernsrapport som uttalte følgende: *"Mor lot ofte gutten sitte et par timer alene."* Barnevernets kilde var helsesøsters rapport. I den står følgende: *"Mor sier at det er bedre at han er der inne(forfatters kommentar: lekegrind) enn at han skader seg. Han er der bare når jeg holder på med noe som kan være farlig for han, eller når jeg vasker eller dusjer."* I helsesøsters rapport heter det videre: *"Så sier hun at han er i lekegrind, for det har jeg anbefalt. Jeg sier at det er lurt å ha lekegrind i spedbarnsalderen, men ikke nå. Jeg spør om hun tror det er bra for han og hun svarer: "Det er bedre at han er der enn at han skader seg. Han er der bare når jeg holder på med noe som kan være farlig for han, eller når jeg vasker eller dusjer."*

Uttalelsen om at barnet var overlatt til seg selv var hentet fra en diskusjon mellom mor og helsesøster om bruk av lekegrind. I helsesøsters rapport opplyses at gutten kunne være i lekegrind opptil et par timer i løpet av en dag, men at han ikke var i lekegrinden sammenhengende et par timer. I rettssaken ble det uttalt av kommuneadvokaten at barnet ble overlatt til seg selv flere timer hver dag. Påstanden var urimelig sett i forhold til opplysninger fra samtalen mellom mor og helsesøster nedfelt i helsesøsters rapport.

Attribusjonsfeil

Attribusjonsfeil er beslektet med dekontekstualisering. Det er en kognitiv forvrengning der situasjonsbestemt atferd generaliseres til personlige egenskaper. En slik egenskapstilskrivelse kalles innen sosialpsykologien for attribusjonsfeil(Heider 1958) der den sosiale kontekst til den observerte personens atferd neglisjeres. I 23 (n= 37) utredninger forekommer mer enn en gang at problemer defineres ensidig forårsaket av mangler og feil hos barn og foreldre. Nesten ingen psykologisk sakkyndige vurderer barns fungering i forhold til ulike sosiale kontekster. Et eksempel er Bård og spørsmålet om hans negative atferd på barneverninstitusjon. Bårds protester og negative atferd ble forklart som følge av hans vanskelige personlighet. Analyse av problematferd knyttes ikke til samspill

mellom institusjonstilværelse og personlighetstrekk. Et annet eksempel gjelder observasjonssituasjon og bakgrunn for denne. Den sakkyndige beskriver foreldres reaksjon på barns uakseptable atferd: "*Foreldre grensesetter barna ved verbalt tilsnakk, men følger ikke opp med praktiske tiltak. Når barna likevel ikke hører etter, kan de bli sinte og gripe inn fysisk. Både mor og far kan bruke høy stemme og bli svært irritert. Det er forståelig at foreldre blir irritert når barna ikke hører etter. Tea og Kristian synes imidlertid å trenge mye tettere oppfølging og grensesetting enn det foreldrene tilbyr.*"

Det er ikke gjort rede for om dette er en vanlig situasjon eller ikke. Den sakkyndige opplyser ikke om konteksten til observasjonene. Barna hadde ikke sett sine foreldre på fem uker. Det er ikke vurdert hvordan barna reagerte på at en fremmed person(den sakkyndige) var til stede.

Gjengivelsesfeil

I en av de sakkyndige utredningene uttales blant annet: "*De anonyme meldingene mener mor er hevnaksjoner, og hun forstår ikke at barnevernet er bekymret, og sier at de lyver.*" I barnevernets notater er opplysningene av en noe annen karakter. I disse notater heter det: "*Mor sier igjen at hun ikke forstår at barnevernet kan være bekymret når ingen fra BV har kontaktet henne på 2 ½ mnd. Mor sier igjen at hun vil vite hva BV er bekymret for. Saksbehandler sier at BV bl.a. er bekymret for guttens utvikling hva gjelder språk og begrepsforståelse. Mor sier at det er blitt mye bedre siden han begynte i barnehagen.*" Spørsmålet om bekymring får en annen betydning sett i forhold til at BV ikke hadde kontaktet mor på 2 1/2 måned og at bekymringen først og fremst gjaldt språk og begrepsforståelse - og ikke nødvendigvis omsorgssvikt.

I en annen sakkyndig utredning var spørsmålet mors kognitive vansker. Sakkyndige forsøkte å bekrefte sin antakelse med å vise til mors "*meget svake resultater*" fra grunnskolen. Dette ble definert som "*generelle lære vansker*" som betyr det samme som evnemessig svikt eller kognitiv svikt. Sakkyndig psykologs metode var å undersøke om karakterene på ungdomsskolen var relle. Han intervjuet lærerne. En forutsetning for en slik undersøkelse er at informantene blir gjengitt korrekt. Det avgjørende "bevis" var om karakteren NG i matematikk skriftlig eksamen var reell: "*Klasseforstander sier at hun fikk NG til eksamen etter at han som eksaminator hadde måttet legge opp til henne.*" Utsagnet til rettsoppnevnt sakkyndige er non-sense. Mor gikk opp til ordinær skriftlig eksamen. Det betydde at hun ikke hadde rett på tilrettelegging. Mor mottok ikke spesialundervisning og var aldri vurdert for slikt. Klasseforstander har benektet at han har uttalt det som sakkyndige siterte i sin utredning.

Tendensiøse gjengivelser og framstillinger

Tendensiøsitet er beslektet med gjengivelsesfeil. Forskjellen er at leseren nesten umerkelig overser at saksbeskrivelsen kan være skjevt framstilt. Sakkyndige kan ut fra fordommer i saken lete etter det som man ønsker eller forventer å finne. En slik forventning kan styre utvelgelsen av informasjon på en skjev måte. Det kan gjelde innhenting av informasjon fra egne undersøkelser som intervjuer og observasjoner eller tilgjengelig datamateriale fra andre etater eksempel barne - og ungdomspsykiatri(BUP) og pedagogisk- psykologisk tjeneste(PPT).

Det følgende eksempel er hentet fra sakkyndig beskrivelse av foreldre som inkompetente omsorgsgivere for sine barn:" Dr. Sara Larsen har opplevd mor som veldig oppfarende verbalt overfor barna. Hun har nærmest glefset til dem. Når hun har spurt om barnets utviklingstrinn, har hun hatt perspektivet hos seg selv. Sara Larsen opplever far som mer deltakende og mer observerende i forhold til barna. Det virker som han gjør sitt beste."

Denne samme legen har i intervju med forfatteren bekreftet at hun uttalte til sakkyndige at mor opptrådte "oppfarende overfor barna", men presiserer at dette fant sted på legekontoret og at hun hadde uttalt følgende til sakkyndige:

"Gutten var forkjølet og sliten. Mor beklaget seg over at hun hadde lite overskudd. Saken med barnevernet og utredning hadde tatt på."

Legen er uenig i den sakkyndiges framstilling. Hun hadde opplyst at far var mer aktiv i lek med barna, men ikke at mor var "indifferent til barna." Legen understreker at "mor var nærværende på andre måte" og at barnas utviklingsnivå ikke var et tema, men at de snakket om ulike behov for de to barna. Legen mener at den sakkyndiges gjengivelse på dette punkt er fullstendig uriktig. "De var derfor langt mer urolige hjemme enn i fosterhjemmet. Det var bare da far og barna holdt på med Nabbiperler, at de satt rolig sammen uten spesielle konflikter."

Tendens til å beskrive biologiske foreldre negativt forekommer i nesten alle utredninger. Et eksempel er følgende utsagn:"Far opptar for eksempel hele spisebordet med sine hobbyaktiviteter og det er svært uryddig og til dels skittent i huset." Den sakkyndige observerte dette kun kort tid(15 min iflg biologiske foreldre)I følge foreldre og naboer var det vanlig at barna deltok i hobbyarbeidet som var bygging av modellfly. Den sakkyndige hadde ikke undersøkt dette.

Språklig forskjellsbehandling i beskrivelse av samspill mellom foreldre og barn forekommer i 9 utredninger. Et eksempel er at biologiske foreldre ikke er sammen med barna på adekvat vis. Dette kan uttrykkes finurlig på ulike måter. Følgende eksempel viser hvordan språklig manipulasjon kan forstørre forskjeller og gi et

tendensiøst bilde: *"Det var bare da far og barna holdt på med Nabbiperler, at de satt rolig sammen uten spesielle konflikter. Far og Kristian holdt lenge på å blåse opp ballonger sammen.(...) Både Tea og Kristian har stort behov for stimulering, språklig og kognitivt. Foreldrene synes i liten grad å stimulere barna. Under siste samvær holdt de lenge på med ved. Jeg opplevde at det skjedde lite stimulering. Det virker som om barna i stor grad må ta initiativet selv til kontakt. De voksne snakker til dem, men lite med dem."*

Fosterforeldre leker med barna. Biologiske foreldre gjør det ikke. De "holder på" med ting. Vedsaging oppfattes som lite stimulering. Det er ikke vurdert ulike kvaliteter ved samvær mellom barn og voksne. Stimulering omfatte mer enn direkte verbal kontakt. Dessuten bør det tilføyes at å sage ved forutsetter kommunikasjon og samhandling siden far og sønn sammen brukte en og samme sag.

Et annet eksempel gjelder bruk av observasjoner til å påvise foreldres inkompetanse ved at det viser seg i situasjonen at de ikke mestrer å sette grenser for barna: "Jeg opplevde stor forskjell på Tores atferd hjemme og i fosterhjemmet. Spesielt under første hjemmebesøk var han svært urolig. Han sprang rundt og hoppet opp i stolen og sengene på barnerommet. Han hørte ikke ved tilsnakk."

Eksemplet gjelder samværssituasjon der barna etter å ha vært atskilt fra sine foreldre i nærmere 3 måneder, fikk være sammen med sine foreldre. Konsekvenser av en slik atskillelse drøftes ikke. Observatørens nærvær i samværet mellom barn og foreldre er heller ikke diskutert.

En gjennomgående tema i de sakkyndige utredningene er beskrivelse på forskjell mellom fosterforeldre og biologiske foreldre med hensyn til omsorgskvaliteter *"Foreldrene synes ikke å være i stand til å skape den struktur og forutsigbarhet som barna trenger for å utvikle seg optimalt. Resultatet av dette er at de blir mer urolig enn de er i fosterhjemmet."*

Beskrivelsen er ensidig i favør av fosterforeldre. De må regnes som tendensiøse da det ikke er vurdert at observasjonen i fosterhjemmet fant sted etter observasjonene med biologiske foreldre og/eller at barna hadde vært atskilt fra sine foreldre i lengre tid. 8 utredninger konkluderte med at foreldre var for dårlig til grensesetting og stimulering. De var dermed ikke kompetente omsorgsgivere for sine barn.

Oppsummering

Undersøkelse av metodebruk i 37 utredninger i saker vedrørende omsorgsovertakelse viser flere typer metodiske feil. 18 av de 37 utredningene var basert på barnevernets rapporter. Disse annenhåndskilder var ikke gjenstand for kildekritikk. Mangel på metodisk kritisk kontroll av observasjoner, tester og

tolkning av utsagn med hensyn til pålitelighet og gyldighet er et gjennomgående mønster i de fleste av utredningene. Dette mønster er påfallende likt det Bo Edvardsson fant da han vitnet i en norsk barnevernsak "Adelesaken" i 2001 (Borgarting lagmannsrett – saken gikk for åpne dører). Han gikk i den forbindelse gjennom en rekke sakkyndige utredninger fra flere av Norges fremste sakkyndige tilknyttet FOSAP (Forum for sakkyndige psykologer). Disse rapporter fikk i sin tid en skjebnesvanger konsekvens for en mor som ble fratatt sitt barn på et grunnlag menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg senere fant rettsstridig (Johansen vs Norway). I Edvardssons gjennomgang av rapportene til norske sakkyndige (*"Sammanfatning beträffande sakkunnigyttrande med flera frågeställningar i fallet Adele Johansen, 23.05.00"*), oppsummerte Edvardsson blant annet følgende: *"För bedömning av moderns psykiska tillstånd krävs ett allsidigt, helhetsorienterat bedömningssamtal. Det framgår inte att något sådant samtal skulle ha ägt rum och någon helhetsredovisning sker i vart fall inte. För bedömning av behandlingsbehov krävs ett bedömningssamtal enligt föregående punkt – något sådant har inte redovisats. Det hävdas att psykologen har vid ett tillfälle observerat modern och (sonen) på psykologens kontor samtidigt som han skall ha samtalat med modern och sonen. Detta torde vara en rätt onaturlig observationssituation. Något annat observationstillfälle redovisas inte. Inte heller redovisas några observationer från tillfället på kontoret. Inte heller redovisas något om observationsmetodiken, så dess tillförlitlighet kan bedömas. Källredovisning och källkritik kring de anförda uppgifterna uppvisar stora brister. Exempelvis kan inte uppgifter anses tillförlitliga när de inte redovisas med kontrollerbar källa. Modern anklagas för att inte ha förmått samarbeta med hjälpande myndigheter, men den andra möjligheten att hjälpande myndigheter inte förmått samarbeta med modern övervägs inte alls".*

Bo Edvardsson fant lignende forhold etter en analyse av psykologuttalelser i svenske barnevernssaker (*"Misbruk av psykodynamisk teori"* i Lennart Hane: *Rättvisan och psykologin*, Contra Förlag, Stockholm). Edvardsson fant at tilfeldige synsinger, selvmotsigelser, uklar og upresis språkbruk, feilaktig og ugyldig bruk av teori, ulogiske resonnement og mangel på mothypoteser var regelen snarere enn unntaket.

Psykologer er ofte sakkyndige fylkesnemndmedlemmer. Psykologisk sakkyndige som kommer til konklusjoner som strider mot barnevernets oppfatning sjelden engasjeres av barnevernet på nytt. Foreldrene i de 37 omsorgsovertakelsessakene kjenner ikke seg igjen med hensyn til beskrivelsene av dem i psykologenes sakkyndige utredninger. Rettssikkerheten synes svakest i fylkesnemndene Pga. systemet i fylkesnemnda med utstrakt bruk av skriftlig materiale i stedet for å holde

seg til muntlighetsprinsippet, som er helt sentralt i straffesaker og sivilprosessen utenom barnevernssaker, kan skriftlige «vitneutsagn» bli brukt hemningsløst. Det saksbehandler skriver ned - uansett hvor galt det er referert - blir ofte et viktig bevis i seg selv. Psykolograpportene er nesten sammenfallende med barnvernsrapportene og bygger på opplysningene fra disse. I barnevernssaker bygges det derfor ofte på annen-, tredje- og fjerdehands opplysninger, og ikke sjelden på anonyme meldinger. Anonyme meldinger vil det være umulig å forsvare seg mot, fordi man ikke vet hvem kilden er, om kilden er troverdig, om kilden har førstehånds kunnskap, eller bare har hørt mer eller mindre løse rykter, om kilden står i et motsetningsforhold til foresatte osv.

I straffesaker vil det være helt umulig og ulovlig å bruke anonyme henvendelser på denne måte. Sakkyndige oppnevnes barnevernet, uten forutgående kontakt og fullstendig over hodet på den private part. Ofte benyttes sakkyndige med tilknytning til barnevernet, eller sakkyndige satt opp på lister utarbeidet av barnevernet. Dette kan være sakkyndige som mer eller mindre er økonomisk avhengig av barnevernet, eller med nær tilknytning til barnevernet.

Foreldre som nekter å samarbeide med barneverntjenesten kan få tilbud om oppnevnt psykolog. Et brev fra Oslo kommune, Gamle Oslo barneverntjeneste (4/4-2002) viser det: " *Selv om barneverntjenesten har forstått det slik at du ikke ønsker kontakt, synes vi likevel at du får anledning til å uttale deg samt bli vurdert av en upartisk kilde. Barneverntjenesten vil med dette gi deg tilbud om utredning av psykolog i forhold til en vurdering av din omsorgsevne for Arne. Det blir viktig at du finner en psykolog som føles trygg, hvorpå barnevern-tjenesten vil betale utgiftene. Vi oppfordrer deg også til å la deg bistå av en advokat som vil kunne ivareta dine rettigheter.*"

Arnes far svarte ikke på tilbudet fra barnevernet. Far fikk nytt, men kort brev fra barneverntjenesten (3/5-2002): " *Det ble på møtet den 29.april avtalt at barneverntjenesten sender en kopi av psykologer som kan utrede din omsorgsevne, hvorpå barneverntjenesten vil betale.*"

Søk i Lovdata viser at på listen av psykologer som barnevernet anbefalte til far var det ingen som de siste to år hadde konkludert i sine utredninger mot omsorgsovertakelse.

Psykologer som har flere sakkyndige oppdrag i barnevernssaker opptrer ikke sjelden på møter med barnevernet uten at den private part er tilstede, og får svært ensidig informasjon. Slik får man i utgangspunktet negative synspunkter på den private part, før utredningen er påbegynt. Sakkyndige kan dermed bygge på faktisk

feil grunnlag.

I straffe- og barnefordelingssaker er det selvsagt at det er retten som oppnevner sakkyndige, etter at partene har hatt anledning til å uttale seg. Det ville ha medført ramaskrik om politiet, fordi de satt med økonomiske midler, ensidig skulle kunne oppnevne sakkyndige, eller om den rike part i en barnefordelingssak skulle kunne bestemme dette, fordi den annen part ikke har midler. I barnevernssaker er det barnevernet som har midler og derfor ofte tiltar seg retten til diktatorisk å oppnevne sine sakkyndige

Behandlingen i fylkesnemnda er en prosessuell bastard. Det ser ut til at man holder seg til sivilprosessens regler «så langt disse regler passer». I likhet med demokratiske og rettslige prinsipper i Norge er det den som anklager som har bevisbyrden for sine påstander. Det er således galt å legge udokumenterte påstander til grunn som sannheter om den som anklages motsier påstanden. Den anklagede skal ikke bevise sin uskyld, det er anklager som skal bevise sine påstander.

Psykologenes profesjonsmakt.

Et vesentlig formål med den nye barnevernloven var nettopp å styrke barnevernets legitimitet gjennom å styrke det juridiske og faglige grunnlaget for beslutningene. Et viktig bidrag til det var psykologer som sakkyndige. På grunnlag av formelle retningslinjer hjemlet i loven og særskilt barnevern faglig kompetanse skulle psykologers vurdering av "barnets beste" sikre riktige løsninger. Selv om abstrakt psykologisk kunnskap legitimerer profesjonalitet og sakkyndighet er det ikke gitt at den praktiske utøvelsen av det profesjonelle skjønn i sakkyndighetsarbeid ene og alene bygger på fagkunnskap. Særtrekk ved beslutningsprosessen i barnevernet sannsynliggjør at psykologenes vurderinger i den enkelte sak kan være påvirket av faktorer som ikke har uttalt legitim plass i deres vurderinger. Det er allerede blant annet påvist at fylkesnemndsordningen tillegger barnevernet en rolle som premissleverandør i forhold til mandat for sakkyndig oppdrag.

Psykologisk sakkyndige som kommer til konklusjoner som strider mot barnevernets oppfatning sjelden engasjeres av barnevernet på nytt.

Videre kan man i sak A i en kommune møte en psykolog som sakkyndig utreder, som så i sak B neste uke sitter som meddommer i fylkesnemnda hvor den samme kommune er den ene part.

Psykologers vurderinger tillegges betydelig vekt når de opptrer som sakkyndige i barnevernssaker. Deres vurderinger har ofte avgjørende innvirkning på utfallet av

hver enkelt beslutning. En mindre gruppe psykologer særlig innen FOSAP (Forum for sakkyndige psykologer) synes å ha ideologiske hegemoni når det gjelder dominerende perspektiv på hva som kan og bør defineres som omsorgssvikt. Disse psykologene synes langt på veg å ha oppnådd en autonomi som sakkyndige. Det betyr blant annet en egen frihet og selvstendighet til selv å kontrollere sitt arbeids innhold. Denne friheten er rettferdiggjort ut fra deres profesjonsstatus. Deres vurderinger er styrt av en form for kunnskap som skiller seg fra lege tanke- og forståelsesmåter. Det er for esoterisk og diffust for menigmann å begripe eller ta del i. Samtidig viser rapportene til de samme sakkyndige psykologer en gjennomgående mangel på kritisk metodebruk, spesielt er det flere feil som følger av manglende kildegransking. Robyn Dawes' bok *House of Cards* (1994) er en flengende kritikk av psykologers mandat i samfunnet. Den grunnleggende kritikken er særlig er rette mot psykologers sakkyndighetsrolle i rettsvesenet. Dawes mener rettsvesenet låner psykologenes skinn av troverdighet til å legitimere beslutninger. Autoriteter med lang klinisk erfaring er falske mener Dawes. Han påviser at profesjonelle klinikere egner seg vært lite til å forstå og forutsi enkeltindividers atferd. Dawes viser til nærmere 90 kvalitativt ulike studier av klinikers skjønnsmessige vurderinger, og finner en nesten entydig tendens til at mekaniske prosedyrer for å kombinere informasjon er overlegen psykologers vurderingsevne. Dawes dokumenterer at langt erfaring ikke bedrer treffsikkerheten i vurderingene. En grunn til dette mener han er mangelfull tilbakemelding på arbeidet, i den forstand at det tar lang tid før en vet hvordan det eksempelvis går med barna på sikt.

Dawes (1994:139) på tår at offentlig godkjenning av psykologer gir ingen garanti for faglig kvalitet, fordi det er ingen kvalitetskontroll med anvendte teorier eller metoder, skolering i faget dreier seg ikke om valid vitenskapelig skolering, men at man lærer seg meningene til noen med høy status på området. Offentlig godkjenning vil derfor dreie seg beskyttelse av profesjonen selv, framfor å beskytte offentligheten slik den angivelig skal gjøre.

Psykologer er bærere av en faglig delkultur. Deres selvaktelse og identitet er knyttet til det å kunne utøve faget i samsvar med profesjonelle standarder innenfor denne delkulturen (Aubert 1976:293). Som psykologer danner de et faglig fellesskap. Opprettelsen av Forum for sakkyndige psykologer i 1994 (FOSAP) og autorisasjonsordninger som nevnt i del 1 er et godt eksempel. Psykologene i FOSAP innehar en spesiell rolle som sakkyndige i barnevernssaker (og barnefordelingssaker) og utgjør en spesiell delkultur. Av Norges ca 4000 utøvende psykologer står ca 100-150 oppført i departementets register for sakkyndige i barne- og familiesaker. Et eksempel på en mektig gruppe psykologer er en gruppe innad FOSAP bestående av følgende 11 medlemmer: Elisabeth Backe - Hansen, Terje Galtung, Turid Vogt Grinde, Kjell Hagen, Karen Hassel, Otto Heramb, Arne

Holtet, Katrin Koch, Fredrikke Lynum, Anne Poulsson og Knut Rønbeck. Disse 11 har utarbeidet et notat (Backe - Hansen 2002) til departementet angående *"Vurderingsgrunnlaget i alvorlige barnevernsaker."* Blant "Gruppas konklusjoner" kan siteres følgende: *"For sterke hensyn til det biologiske prinsippet i de alvorligste sakene? Det er gruppas oppfatning at det biologiske prinsippet får for stor vekt i forhold til hensynet til barnets beste i noen av de alvorligste sakene, på tross av formuleringene i Lov om barneverntjenester § 4-1. Vi vil derfor anbefale at adgangen til å kunne la det biologiske prinsippet vike i enkeltsaker presiseres ytterligere i denne paragrafen."*

Dette står i motsetning til det som er uttalt i lovforarbeidet til den siste norske barnevernsloven av 1992: *"Det er et grunnleggende prinsipp i vårt samfunn at foreldrene selv sørger for sine barn. Selv om det påvises svikt hos foreldrene i deres forhold til barn- kanskje problemer av alvorlig karakter- er utgangspunktet derfor at problemene primært bør søkes bedet ved hjelpetiltak. Et annet utgangspunkt ville bryte radikalt med de rådende normer og dag."* (NOU 1985 :18 :157)

Ot.prp.nr.44(1991-92) bygger på denne tankegangen, men understreker videre: *"Utvalget presiserer at dette i seg selv ikke betyr en nedprioritering av barnas interesser og legger vekt på de sterke bånd som eksisterer mellom barn og foreldre"* (NOU 1985 :18 :41)

Rettsikkerhet og menneskerettigheter

Torstein Eckhoff har gitt en konkret og god definisjon av rettsikkerhetsbegrepet innen forvaltningen: *"den enkelte skal være beskyttet mot overgrep eller vilkårlighet fra myndighetenes side, og han skal ha mulighet for å forutberegne sin rettsstilling og forsvare sine rettslige interesser. Ofte inkluderes også hensynet til likhet og rettferdighet i rettsikkerhetsidealet. For å tilgodese disse hensyn stilles dels visse krav til de materielle reglene og dels til saksbehandlingen."* (Eckhoff,1966:86)

Sverre Kvilhaug har lang erfaring som advokat i barnevernsaker og regnes i Norge som en av markerte kritikere av sakkyndiges rolle i barnevernsaker. Kvilhaug har publisert kritiske artikler om dette og tilsvarende emne i presse og tidsskrifter. Et av spørsmålene han er opptatt av er det han kaller for psykologenes hattebytter i barnevernssaker. Slik Kvilhaug ser det reiser dette spørsmål om kravet til rettferdig rettergang oppfylles: *"Menneskerettighetskonvensjonens artikkel 6 foreskriver at enhver har krav på rettferdig rettergang. Det gjelder også i barnevernssaker i fylkesnemnd og domstoler vedrørende omsorgsovertakelse av barn, tilbakeføring og samvær. Psykologene har i disse sakene en svært spesiell rolle. De betales av*

barnevernet for å gi en sakkyndig vurdering av barn, foreldre og omsorgssituasjonen. Dessuten oppnevnes de samme psykologene som sakkyndige medlemmer av fylkesnemndene og domstolene for å være med og avgjøre sakene. Slik skifter de stadig hatter. Omfang og økonomisk betydning for ganske mange psykologer er slik at det er rimelig å spørre om psykologenes rapporter, men også deres stemmegivning, påvirkes av deres økonomiske interesse i å sikre nye oppdrag for barnevernet. Underlig nok synes problemstillingen hittil ikke å ha plaget fylkesnemndlederne, domstolene eller departementet. I straffesaker ville et tilsvarende hattebytt! e aldri ha blitt akseptert og ikke engang funnet på."

Kvilhaug utdyper dette slik:

"Jeg skal illustrere omfanget: En psykolog i Nordfjordeid opplyste i 2001 at hun hadde hatt cirka 40 saker som betalt sakkyndig for barnevernet og cirka 50 saker som sakkyndig medlem av to forskjellige fylkesnemnder. Vel ett år senere hadde hun hatt ytterligere elleve oppdrag for barnevernet og fem for fylkesnemnd, hun hadde dessuten vært fagkyndig meddommer i herredsrett.

Kan man ha tillit til at en psykolog som har så mange oppdrag for barnevernstjenester som forannevnte tilfelle viser, av stor økonomisk betydning for vedkommende psykolog, vil gi eller er i stand til å gi den private part i en barnevernssak en saklig og rettferdig behandling? Vil ikke de fleste tro at slike psykologer gir barnevernet medhold i bortimot 100 prosent av sakene, og er det ikke nettopp det disse psykologene i praksis gjør? Er det noen som tror at en psykolog som stemmer mot barnevernet, har særlig mulighet for å få et oppdrag for barnevernet senere? "

Kvilhaug har forslag til å bedre rettssikkerheten til den private part: "For å gi de private parter i en barnevernssak muligheter for en rettferdig rettergang er det nødvendig å lage vanntette skott mellom de psykologene som tar oppdrag fra barnevernet og de som påtar seg å være sakkyndig meddommer for domstolene eller fylkesnemndene. Karantenetiden bør være minst ti år i begge retningene. Psykologene bør måtte velge om de vil ta oppdrag for barnevernet eller være sakkyndig medlem av fylkesnemnder og domstoler, og det valget må de stå på. Dermed er det kanskje også en mulighet for at de fagkyndige medlemmene i fylkesnemnd og domstoler opptrer som reelle sakkyndige, noe de i svært liten utstrekning gjør i dag. Da vil de kanskje også begynne å ta i betraktning det forskningsmessige faktum at det er sammenheng mellom atskillelse mellom barn og foreldre og senere fysiske og/eller psykiske lidelser for barnet, gjerne langt ut i voksenalder. Også fylkesnemndlederne vil skjerpe seg ! og i større grad foreta nøytrale vurderinger når kommunens psykolog ikke er en psykolog som vedkommende fylkesnemndleder nær sagt til stadighet har som kollega i fylkesnemnda og derfor har nærmest et kollegialt forhold til også når vedkommende

er engasjert av barnevernet."

I St.meld. nr. 39 (1995-96) heter det på side 17, spalte 2: *"Det er samtidig viktig å erkjenne at åpenhet og stadig fokus på barneverntjenestens arbeid er nødvendig for å sikre at barneverntjenesten ikke utvikler en kultur som strider mot de alminnelige borgeres verdi- og rettsoppfatning."*

For å sikre ovenstående heter det i artikkel 10 i verdenserklæringen for menneskerettigheter: *"Enhver har krav på under full likestilling å få sin sak rettferdig og offentlig behandlet av en uavhengig og upartisk domstol når hans rettigheter og plikter skal fastsettes, og når en straffeanklage mot ham skal avgjøres."*

Barnevernkritikeren Marianne Skånland har sett nærmere på rettspraksis i den europeiske menneskerettighets - domstolen Strasbourg. Hun fant en type saker mellom Tyrkia og kurderne hvor det militære var påtalemyndighet, og hvor Tyrkia ble dømt hver gang kurderne kunne vise at det satt en militær med blant dommerne. Menneskerettighetsdomstolen fant da at den tyrkiske domstolen ikke oppfylte folkerettens strenge krav til uavhengighet.

Mye tyder på at norske barnevernssaker representerer en parallell. Det skyldes at det i barnevernssaker benyttes en spesialdomstol som foruten fagdommer og legdommere, også omfatter såkalte sakkyndige dommere. Spørsmålet er om disse oppfyller de kravene folkeretten stiller til uavhengighet. Mange av dem arbeider i barnevernet, og er nære venner eller kollegaer med de barnevernarbeiderne som fungerer som påtalemyndighet i denne type saker.

I Norge er folkeretten innarbeidet i lovverket. For å sikre innbyggerne rettferdig behandling heter det derfor i forvaltningsloven § 6, andre avsnitt:

"Likeså er han ugild når andre særegne forhold foreligger som er egnet til å svekke tilliten til hans upartiskhet; blant annet skal legges vekt på om avgjørelsen i saken kan innebære særlig fordel, tap eller ulempe for ham selv eller noen som han har nær personlig tilknytning til."

Politikere som har blitt konfrontert med overnevnte problemstilling, har derimot reagert med stort sett å se bort fra foreldrenes rettigheter idet de har betraktet de sakkyndige dommerne som nøytrale representanter for barnet. I henhold til folkeretten er det derimot ikke mulig å tilsidesette den enes rettigheter på bekostning av en annens. Dette fremkommer klart av så vel artikkel 29 i verdenserklæringen for menneskerettigheter og artikkel 3, punkt 2 i FNs barnerettskonvensjon:

"Partene påtar seg å sikre barnet det vern og den omsorg som er nødvendig for hans eller hennes trivsel idet hensyn tas til rettighetene og forpliktelsene til hans eller hennes foreldre, verger eller andre enkeltpersoner som ifølge loven er ansvarlig for ham eller henne, ..."

I anke (advokat Anette Lilleengen, advokatfirmaet Kvande & Co, 24.november 2003) til Norges høyesterett (Saksnr. for Hålogaland lagmannsrett:03-00310 A/08) uttales at dompremissene var basert på uriktig faktum: *"Dommen består i vesentlig grad av gjengivelse fra barnevernets dokumenter og sitering fra barnevernets sakkyndig og den rettsoppnevnte sakkyndige. Det ble fra den ankende parts side*

under hovedforhandling i lagmannsretten spesielt lagt vekt på dokumentbevis og vitner å få frem riktig faktum og fremstilling av sakens forhistorie. Dette er ikke tatt hensyn til av lagmannsretten, som klart gir uttrykk for at den ankende parts vitner ialt 12- ikke har problemforståelse. Når det gjelder de private engasjerte sakkyndige skriver lagmannsretten at de i liten grad har lagt vekt på deres utredninger. Det er oppsiktsvekkende at lagmannsretten kun siterer fra negative beskrivelser fra den offentlige parts side uten å nevne den private parts motargumenter før det konkluderes."

Vitner fra lokalsamfunnet(naboer, lærere, arbeidsgivere) ble behandlet som kasus, da lagmannsretten fant at de manglet problemforståelse. Uttalelsene til vitnene ble ikke drøftet i det hele tatt. Dag Hiåsen, leder av den norske foreningen Folkeaksjonen mot psykiaternes overgrep(FAMPO) kommenterer dommen slik: "*I perioden mellom tingretts - og lagmannsrettsbehandling av saksforholdet, ble Svanhild Jensen tilsatt v/Gargo pleie- og sykehjem i hjemkommunen. Fra hennes foresatte ved denne institusjon, ble det under rettsforhandlinger i Hålogaland lagmannsrett, tilkjennegitt at hun (Svanhild) utviste dyktighet mht. omsorgsutøvelse og grensesetting. Og endog - at hun hadde utvist særskilt dyktighet hva angår nevnte overfor strekt pleietrengende (Parkinson- rammede) pasienter. Men vitneprov avgitt fra "kasus" som "mangler problemforståelse" - må forbigås i stillhet."*

To av lagmannsrettens dommere var *inhabile*. Den ene meddommer (fagkyndig) var sjef for barneverntjenesten i en kommune i samme fylke som barneverntjenesten som var part i saken. Den andre inhabile var lagdommer som satt i samme dommerpanel som barnevernets utnevnte sakkyndige uka før- den samme lagdommer skulle ta stilling til alvorlige anklager om faglig inkompetanse som ble rettet mot samme sakkyndige psykolog.

Sakkyndige som rettssikkerhetsgaranti?

Karen Hassel, et av medlemmene i gruppen av Forum for sakkyndige psykologer (FOSAP), gjør rede for "*Sakkyndige i barnevernssaker*" i boka "*Barnevern og omsorgsovertakelse*" (Tjomsland 1997) Hassel uttaler blant annet om barnevernets tilgjengelige informasjon :"*Den sakkyndige får vanligvis tilsendt alle sakspapirene. Av og til kommer det innsigelser mot at den sakkyndige er innsatt i saken når han/hun møter. Det henvises da til at den sakkyndige skal være uhildet. Til dette kan det sies at kjennskap til de faktiske opplysningene i saken, både mht. saksgang og om ulike forhold, er nødvendig for at den sakkyndige skal kunne planlegge sitt arbeid og ikke gjøre unødvendig dobbeltarbeid. Å ikke la seg påvirke av en bestemt forståelsesform, en måte å vurdere saken på er nettopp ett av kravene man må stille*

en som oppnevnes som sakkyndig." (Hassel, 1997: 193)

Slik Hassel uttrykker seg om den tilgjengelige informasjon fra barnevernet "*kjennskap til de faktiske opplysningene i saken, både mht. saksgang og om ulike forhold, er nødvendig for at den sakkyndige skal kunne planlegge sitt arbeid og ikke gjøre unødvendig dobbeltarbeid*", er det rimelig å oppfatte hennes utsagn slik at barnevernets informasjoner er uproblematisk. De er såkalt positivt gitte-objektive med hensyn til "*ulike forhold*."

Hensikten blant annet bak fylkesnemndsordningen i omsorgsovertakelsessaker var å bringe andre fag enn jussen inn i vedtaksprosessen til å opplyse og klargjøre faktum i saken. Denne undersøkelsen har forsøkt å belyse hvilke funksjoner psykologisk sakkyndige kan ha. Oppnevnte sakkyndige skal være objektive og partsnøytrale i sine vurderinger. Karen Hassel, tilknyttet ledende gruppe innen FOSAP, skriver at den kommunalt oppnevnte sakkyndige må sees som en rådgiver for kommunene hvis hovedoppgave er å hjelpe barnevernet i den saksutredning (Hassel, 1997:188) Hun skriver videre at det ikke er den kommunalt oppnevnte sakkyndiges oppgave å overprøve barneverntjenestens vurderinger. En slik oppfatning kan lede til at det bare er loyale sakkyndige som blir brukt av kommunen. Utredningen blir med det et bestillingsverk. De kritiske grupperinger/foreninger i Norge og Sverige påstår dette: barneverntjenesten vil ha sine psykologer - slik at de vet at de får det de vil ha (det ønskete resultat) og den engere krets av psykologer sikres nye oppdrag. Det empiriske materiale i denne undersøkelsen støtte slike påstander på flere vesentlige punkter- det gjelder utvalget av utredninger hvis konklusjoner er sammenfallende med barnevernstjenestens "bestilling."

Det er problematisk at psykologer både kan være utredere for kommuner og sakkyndige medlemmer av fylkesnemnda. Metodebruken - kanskje spesielt mangelen på kildegransking i forhold til barneverntjenestens angivelig faktaopplysninger er illustrerende i så måte. Kriminologen Dag Ellingsen fant tilsvarende utilfredstillende metodebruk i rettspsykiatriske erklæringer som ble brukt av dommere til å legitimere langvarig innesperring av mennesker (Ellingsen 1985).

Funn fra enkeltsøk i lovdata og internetts hjemmesider indikerer at det er tale om tette bånd mellom barnevern, sakkyndige og rettsvesen. Enkelte psykologer innen FOSAP har investerte interesser i barneverntjenesten. En framtrедende psykolog på Vestlandet er både styreformann i barneverninstitusjoner og medlem i tiltaksgrupper innen barnevernet. Den samme psykolog har mange sakkyndige oppdrag fra barnevernet og sakkyndig arbeid for rettsvesenet som utreder og fagkyndig meddommer. Av de 21 psykologene som var utredere i de 37

omsorgsovertakelsessakene, var 7 psykologer knyttet til den "indre gruppe på 11" innen FOSAP. De 7 psykologene var sakkyndige i alt 18 saker. Søk på internett viser at enkelte sakkyndige psykologer har hjemmesider. Følgende viser profilen til en av psykologene i den "indre gruppe på 11" innen FOSAP:

" Mangeårig erfaring - fra 1977 - med utredning og arbeid med barn og familier.

- *Bred erfaring som sakkyndig for domstolene i barnevern- og barnefordelingsaker.*

- *Mange oppdrag for kommunale barnevernkontorer, som sakkyndig utreder i barnevernsaker.*

- *Omfattende erfaring også som sakkyndig medlem av Fylkesnemnda for sosiale saker (barnevernsaker) i tre fylker, siden 1993.*

- *Fagkyndig meddommer for tingrett og lagmannsrett i et stort antall saker, i hovedsak barnevernsaker. "(sist registrert 19.april 2006 www.mamut.com/Holtet/)*

Psykologmiljøene er små. De fleste kjenner hverandre. Sakkyndige er i mange tilfelle ikke eksterne fagpersoner, men en del av et nettverk med tette bånd til barnevernet. Rettssystemet støtter denne praksis. Det synes som det i flere tilfeller utvikles et "toppfolkenes partnerskap" mellom sakkyndige psykologer, barnevern og rettsvesen. Det er tette bånd mellom sakkyndige psykologer, barnevern og rettsvesen. Slike bånd kan influere på psykologers metodebruk, spesielt i forhold til vurdering av såkalt autoritative kilder. Opplysninger fra offentlig instans er ikke nødvendigvis faktiske i den betydning at de er kontrollert mot uavhengige kilder. En ny barnesakkyndig kommisjon vil ikke forandre noe, men kun befeste posisjonen til kretsen av psykologer i og utenfor FOSAP.

[Sakkyndighet i barnevernssaker](#)

[Psykologer opptre vekselsvis som utredere og dommere](#)

[Av Joar Tranøy](#)

[Artiklar](#)